

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
географічний факультет, Військовий інститут

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
географічний факультет

Одеський національний університет імені І.І.Мечнікова
геолого-географічний факультет

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

Волинський національний університет імені Лесі Українки
кафедра туризму та готельного господарства

Ужгородський національний університет
факультет туризму та міжнародних комунікацій

Луцький національний технічний університет
кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Мукачівський державний університет
кафедра географії та суспільних дисциплін

Київський національний лінгвістичний університет
кафедра психології і туризму

Економічний університет у Катовіцах
Сілезький університет у Катовіцах
Інститут суспільно-економічної географії і управління простором

Верхньосілезька академія імені Войцеха Корфантего
Управління туризму та промоцій Київської міськдержадміністрації
Асоціація в'їзних туроператорів України
Київське військово-історичне товариство
Інститут досліджень діаспори

ВІЙНА ТА ТУРИЗМ

*Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
Київ, 11 листопада 2022 р.*

Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.) – К.: ТОВ «Геопринт», 2022. – 319 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 25 жовтня 2022 р.*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 17 листопада 2022 р.*

Рецензенти:

Мальська Марта

докторка економічних наук, професорка
Львівський національний університет імені Івана Франка

Король Олександр

доктор географічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Антоненко Володимир

доктор географічних наук, професор
Київський університет культури

Видання здійснено коштом доброти Івана Гуленка (Житомир)

ISBN 978-617-674-060-5

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання впливу воєнних дій на туристсько-рекреаційний потенціал території, втрат туризму через російсько-українську війну, воєнного туризму як навчальної дисципліни, глобальних викликів для України та світу війн та воєнних конфліктів, резильєнтності туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів, впливу на міжнародний туризм українсько-російської війни, етноекзогенного потенціалу воєнно-історичного туризму та об'єктно-предметної сутності цієї складової воєнного туризму, фортифікацій в туризмі (потенціал, використання та перспективи), ризик-менеджменту в туризмі (фактор війн та воєнних конфліктів), а також фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів в гуманітарному проєкті «Місяця пам'яті на мапі України».

© Винниченко І., упорядкування, 2022

Рада конференції:

Бугров Володимир – професор, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Петришин Роман – професор, ректор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Казановська Тетяна – професорка, ректорка Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

Вахович Ірина – професорка, ректорка Луцького національного технічного університету

Смоланка Володимир – професор, ректор Ужгородського національного університету

Щербан Тетяна – професорка, ректорка Мукачівського державного університету

Васько Роман – професор, ректор Київського національного лінгвістичного університету

Ольшак Целіна – професорка, ректорка Економічного університету в Катовіцах

Козьолек Ришард – професор, ректор Сілезького університету в Катовіцах

Радова Марина – начальниця Управління туризму та промоцій Київської міської державної адміністрації

Юхновець Марія – президентка Асоціації в'їзних туроператорів України

Запотоцький Сергій – професор, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Шевченко Анатолій – бригадний генерал, начальник Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чудновець Олександр – Голова Київського військово-історичного товариства

Оргкомітет конференції:

Кишиштофік Роберт – професор, директор Інституту суспільно-економічної географії і управління простором Сілезького університету в Катовіцах

Мариновський Лешек – професор, декан факультету природничих наук Сілезького університету в Катовіцах

Любіцева Ольга – професорка, завідувачка катедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка

Бучко Жанна – доцентка, завідувачка катедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ імені Юрія Федьковича

Яворська Вікторія – професорка, декан геолого-географічного факультету ОНУ імені І.І.Мечнікова

Парфіненко Анатолій – доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства ХНУ імені В.Н.Каразіна

Львів Леонід – професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства ВНУ імені Лесі Українки

Дирка Стефан – професор Верхньосілезької академії імені Войцеха Корфантего (Катовіце)

Дзюбінська Агнешка – PhD, викладач Економічного університету в Катовіцах

Машіка Ганна – професорка, завідувачка кафедри туризму УжНУ

Матвійчук Людмила – професорка, завідувачка кафедри туризму та готельно-ресторанної справи ЛНТУ

Смочко Наталія – доцентка, завідувачка кафедри географії та суспільних дисциплін МДУ

Васильчук Володимир – професор, керівник секції туризму кафедри психології і туризму Київського національного лінгвістичного університету

Богарт Мартин – професор Brussels Academy Language School (Бельгія)

Литвиненко Наталія – с.н.с., начальниця НД відділу геоінформаційних технологій НДЦ Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка

Винниченко Ігор – доцент кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, директор Інституту досліджень діаспори

Каднічанський Дмитро – доцент кафедри туризму ЛНУ імені Івана Франка

Гринюк Діана – асистентка кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, відповідальна секретарка

ОГЛАВ

Програма конференції 11

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Туризм під час війн та воєнних конфліктів:
глобальні виклики для України та світу

Васько Р. Підготовка здобувачів КНЛУ спеціальності 242 Туризм в умовах воєнної агресії.....	15
Худавердієва В. Глобальні виклики сьогодення для туристично-рекреаційної сфери України	17
Матвійчук Л., Лепкий М., Смаль Б. Конкурентоздатність індустрії туризму Волинського регіону в умовах війни.....	20
Бабушко С., Попович С. Тенденції на Європейському туристичному ринку, зумовлені війною в Україні.....	23
Тищенко О. Туризм під час війни: виклики й перспективи.....	26
Машіка Г. Туризм України в умовах війни: реалії та перспективи розвитку.....	28
Васильчук В. Проблеми збереження історико-культурної спадщини України в умовах війни.....	31
Зінченко В. Особливості психологічного сприйняття туристичних локацій переміщеними особами в період війни.....	34
Кучечук Л. Тенденції розвитку ресторанного господарства України під час війни.....	37
Руденко Г. Туризм як потенційна форма реабілітації постраждалих у війні.....	39
Леоненко Н., Бондаренко В., Загинайко В. Туризм в Україні під час війни: глобальні виклики та оптимальні шляхи відновлення.....	41
Гапоненко Г., Болото К. Перспективні напрями повоєнного відновлення вітчизняного туризму.....	44
Кіптенко В. Війна в Україні: глобальні, європейські та національні наслідки для порядку денного сталого розвитку й туризму.....	47
Грабар М. Інтеграційні процеси на туристичному ринку в умовах сучасних глобальних викликів.....	50

Споденець І. Доповнена реальність як перспективна технологія розкриття інформаційного потенціалу фортифікаційної архітектури України.....	167
Парацій В. Завалівський замок: дослідження як форма відродження пам'яті про втрачений архітектурний об'єкт.....	170
Мітькевич О., Смирнов І. Лисогорівський форт (Київ) як ресурс для розвитку воєнного туризму (актуальність в умовах російської агресії проти України).....	175
Кара Х., Винниченко І. Фортифікації Львівщини в туризмі: проблеми та пропозиції щодо їхнього вирішення.....	180
Божук Т., Мокра А. Фортифікаційні споруди міста Збараж.....	184
Каднічанський Д. Використання в туризмі фортифікацій XIX століття у Львівській області.....	188
Галатенко І., Винниченко І. Фортифікаційні споруди Молдови та їхнє використання в туризмі.....	190
Руднева А., Смирнов І. Замок Читтор – видатна пам'ятка індійського оборонного зодчества.....	194
Долгова К., Винниченко І. Фортифікаційні споруди Польщі як туристські об'єкти.....	199
Любіцева О., Смирнов І. Саксайваман – найпотужніша цитадель інків як ресурс мілітарі-туризму.....	203

Воєнний туризм як навчальна дисципліна в закладах вищої освіти України та зарубіжжя

Сокол Т., Фастовець О. Зміни в змісті підготовки фахівців сфери туризму в повоєнний період.....	208
Винниченко І. Воєнно-туристський атлас України: від ідеї створення до сьогодення.....	211
Гуда А. Воєнний туризм: теоретичні засади та перспективи розвитку у післявоєнній Україні.....	213
Яковенко Т., Винниченко І. Топоніміка Житомира в Воєнно-туристському атласі України.....	217

Воєнно-історичний туризм: об'єктно-предметна сутність, вітчизняний та іноземний досвід

Кучерява Г. Перспективи розвитку воєнно-історичного туризму в Україні.....	223
Борисова О., Бунтова Н., Гринюк Д. Персоніфікація у воєнно-історичному туризмі (регіональний аспект).....	225

Цуй Д., Смирнов І. Накано Такеко – японська Жанна Д'арк.....	228
Денисюк Г., Кізіон А., Атаман Л. Ландшафти воєнного походження: термінологія та її використання в туризмі.....	232
Гончарук О., Лисенко В. Психологічні чинники екскурсійної діяльності на місцях темного та воєнно-історичного туризму.....	234
Шамара І., Моргуєнко О. Воєнний туризм як перспективний напрям розвитку туризму в Україні.....	237
Меліхова Т. Сучасні реалії формування і розвитку воєнного туризму в Україні.....	240
Лисенко В. Військовий туризм в часи миру та війни.....	241
Барвінок Н. Воєнний туризм як сучасний напрям розвитку туризму в Україні.....	243

Ризик-менеджмент у туризмі: фактор війн та воєнних конфліктів

Любіцева О., Кочеткова І. Кризовий менеджмент у післявоєнному туризмі.....	247
Мацука В. Ризик-менеджмент у туризмі воєнного часу.....	250
Кучай О. Особливості управління процесами ризик-менеджменту на підприємствах туристичної галузі в умовах війни.....	253
Смирнов І., Любіцева О., Винниченко І. Співпраця України з ЄС та НАТО у транспортно-логістичній сфері: геополітичні та єврологістичні проекти.....	256
Кривенкова Р. Особливості ризик-менеджменту в туризмі.....	262

Резильєнтність туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів

Кирилюк А. Концепт резильєнтність та об'єктивізація в його структурі компонента «воєнний конфлікт».....	266
Дехтяренко С. Чи потрібен внутрішній туризм під час війни або Як працює туристична агенція «Патріот» під час війни.....	267
Гришук Ю. Резильєнтність представників різних лінгвокультур під час воєнних конфліктів: корпусно-експериментальна діагностика.....	269

28. <https://uain.press/blogs/654942-654942>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>; www.google.com.ua/maps/@50.253568,28.6254302,3a,75y,212.76h,90t/data=!
29. www.museumsun.org/person/55/; <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>; www.google.com.ua/maps/@50.2772818,28.6059759,3a,75y,33.35h,79.21t/data=!
30. <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/28/1898-narodyvsya-odyn-iz-lideriv-oun-m-mykola-sciborskyy>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>; www.google.com.ua/maps/@50.2703699,28.6547808,3a,75y,297.08h,97.94t/data=!

Воєнно-історичний туризм: об'єктно-предметна сутність, вітчизняний та іноземний досвід

Кучерява Ганна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЄННО-ІСТОРИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм в Україні зазнав величезних втрат ще у 2014 році. Кількість візних туристів у порівнянні з 2013 роком скоротилася майже вдвічі та становила 12,7 млн осіб. Безпековий фактор став визначальним при плануванні поїздок до України. Надзвичайно низька кількість іноземних туристів в Україні була зафіксована і у 2015 році [1].

Воєнні події, які сьогодні відбуваються на території України, несуть значну щоденну небезпеку для місцевого населення та негативно впливають на індустрію гостинності в цілому. На територіях, які потрапили під окупацію, а також у зонах проведення активних бойових дій відбувається знищення значної кількості історичних пам'яток культури та архітектури, сакральних-туристичних об'єктів тощо. Це є болісною втратою для туристичного потенціалу держави. Руйнування зазнає і транспортна інфраструктура, погіршуються логістичні зв'язки між регіонами України. Водночас об'єкти, що залишаються після воєнних подій, можуть привернути увагу як внутрішніх, так і іноземних туристів та дати поштовх для розвитку у післявоєнний період такого виду туризму, як воєнно-історичний туризм. Відбудова туристичної сфери потребуватиме значних капіталовкладень, підтримки іноземних партнерів, знаходження нових шляхів відновлення туристичних потоків.

Воєнний туризм як спеціалізований вид туризму не отримав у туристично-знавстві однозначного трактування. Найчастіше воєнний туризм розглядають як відвідування місцевості, що пов'язана з воєнними подіями [2]. Крім цього, виділяють мілітарний (воєнний) туризм, який поділяється на воєнно-історичний, військово-пригодницький, військово-подієвий туризм [3]. Ключова відмінність між ними полягає у ресурсному забезпеченні організації туризму.

Воєнно-історичний туризм розвивається в місцях проведення ключових битв, де відбулися історичні переломні моменти у ході війни. Такі місця потребують встановлення меморіалів та пам'ятників, створення музеїв для увіковічення пам'яті про силу та мужність захисників. Такі об'єкти є надзвичайно цінними, оскільки відіграють важливу роль у збереженні та вшануванні пам'яті

про загиблих і постраждалих, про події, які відбувалися на тій чи іншій території.

У період повномасштабного вторгнення росії на територію України кількість подібних битв та їх географія суттєво розширилася. Сьогодні потенційними регіонами для розвитку військово-історичного туризму можна вважати Київську, Харківську, Чернігівську, Сумську, Херсонську, Миколаївську, Одеську, Запорізьку, Донецьку, Луганську та інші області. Особливої уваги заслуговують міста Маріуполь, Северодонецьк, Харків, Ізюм, Чернігів, Суми, Буча, Ірпінь тощо.

У якості об'єктів відвідування у військово-історичному туризмі використовують оборонні споруди, а саме блокпости, бліндажі, траншеї, інші споруди, які відіграли важливу роль в обороні стратегічних об'єктів та населених пунктів.

Окремо слід згадати місця масового поховання населення та військових, де мають бути у майбутньому встановлені меморіальні комплекси як важливі об'єкти, що демонструватимуть світові усю жорстокість війни. Створення таких меморіальних комплексів у Маріуполі, Бучі, Ізюмі, Бородянці, Гостомелі, Охтирці та в інших містах України дозволить вшанувати пам'ять мирних мешканців, які загинули у цій страшній війні, показати масовість їх вбивств.

Воєнно-історичний туризм окрім пізнавальної виконує важливу виховну функцію – формування відповідального, патріотично спрямованого молодого та дорослого покоління українців. Цей процес відбувається шляхом відвідування історично важливих місць, організації зустрічі з учасниками та свідками бойових дій, проведення виховних просвітницьких годин з молоддю тощо.

Вагомою складовою розвитку військово-історичного туризму є складання маршрутів пам'яті. Державним агентством з розвитку туризму формується реєстр місць пам'яті російсько-української війни, який стане основою концепції їх відвідування. Проте подібні маршрути мають бути детально опрацьованими, оскільки запропоновані влітку тури українськими містами-героями, які постраждали внаслідок військової агресії росії, викликали критику у соціальних мережах та були відкладені.

Значну роль у розвитку військово-історичного туризму відіграє інформаційна складова. Використання сучасних інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів сприятиме формуванню бази даних про нові об'єкти військово-історичного туризму та збільшення обізнаності серед потенційних туристів. Так, вже створений та почав працювати «Віртуальний музей пам'яті війни» [4], за допомогою якого можна з будь-якого куточка світу подивитися на зруйновані населені пункти Київської області (Ірпінь, Бучу, Гостомель, Горенку та ін.). Саме ці населені пункти стали одними з перших, які пізнали жахи війни.

Отже, воєнно-історичний туризм має значний потенціал для розвитку в Україні в майбутньому. На жаль, війна триває та ресурсна база даного виду туризму збільшується. Проте, як свідчить досвід інших країн, після завершення війни туристичний потік, як правило зростає. Тож для України мають відкритися нові можливості та перспективи у розвитку туристичної сфери.

1. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
2. Барвінок Н.В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Розвиток туристичного, готельного та ресторанного господарства*, 2022, С. 206 – 217.
3. Kadnichansky, D., and N. Kadnichanska. Military tourism: issues of terminology and classification. *Geography, Economics and Tourism: National and International Experience: Proceedings of the XIV International Scientific Conference*, 2020, pp. 132-138
4. Віртуальний музей пам'яті війни. URL: <http://kyivregiontours.gov.ua/war>

Борисова Оксана, Бунтова Наталія, Гринюк Діана

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ У ВОЄННО-ІСТОРИЧНОМУ ТУРИЗМІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Історія Гадяччини багата на воєнні події. Численні об'єкти історико-культурної спадщини на території краю розповідають про козацьку добу, Північну, Першу Світову, Громадянську та Другу Світову війни у вигляді залишків фортець, оборонних валів, могил, пам'ятників і пам'ятних знаків полеглим воїнам та односельцям, місць розстрілів чи боїв.

Як козацький край Гадяччина відома ще з середини XVII ст. Гадяцький козацький полк був одним із перших, який утворив гетьман Богдан Хмельницький. З долею міста як ранговою гетьманською маєтністю нерозривно пов'язані долі гетьманів України – Б.Хмельницького, І.Виговського, І.Брюховецького, П.Дорошенка (рідний брат гетьмана – Андрій – був гадяцьким городовим отаманом), І. Самойловича, І.Мазепи, Д.Апостола.

Події доби козаччини висвітлені в унікальному творі з історії Гадяцького краю, і не лише його, а й усієї України – творі полковника Гадяцького козацького полку Григорія Граб'янки, відомого на весь світ як «Літопис Григорія Граб'янки, або літопис самовидця», написаний в середині XVII ст. у м.Гадячі. Твір, який справив великий вплив на формування військової історії України [1].

Серед козацької верхівки виявилось чимало колоритних постатей, справжніх державних мужів, що хоробро захищали шаблею українську землю, були дбайливими господарями та будівничими фортець, церков та монастирів краю. Один з них – полковий обозний, лютенський сотник, згодом гадяцький полковник Михайло Борохович, відвагу та військовий талант якого високо цінував ге-